

Рецензії

“ПЕРЛО МНОГОЦІННЕЄ”

Лексикон античної словесності / За ред. М. Борецького і В. Зварича. – Дрогобич: Коло, 2014. – 688 с.

Кожна національна культура отримує більшу естетичну й духовну глибину, виразність і завершеність мірою того, як вона занурюється в Античність. Це аксіома. Є щось невлиме, осяйно-натхненне, пройняте генієм творчості, органічно природне і зріле в античній культурі й мистецтві, що завжди стимулювало народи до величних звершень і творчих успіхів. У добу пізнього Середньовіччя і Ренесансу саме нововідкрита Античність допомогла італійському народові пройти століття блискучих художніх проривів. Вона наче ввійшла у кров і дух цього пристрасного народу, який зумів навіки створити для всього світу матричні форми в усіх галузях мистецтва. Уведені італійцями, античні художні архетипи і символи почали проймаєти від XV ст. одну за одною національні культури: французьку, іспанську, англійську, німецьку... Кожен народ пив і не міг напитися з кастильських джерел античної любові до краси, мудрості і шляхетності. І чим більше тих живодаєних струменів якийсь народ вбирив, тим міцнішою, багатобарвнішою, піднесенішою ставала його національна культура. Саме в культурах названих народів справа засвоєння античних традицій була поставлена дуже високо, на рівень державних інтересів, тому у Франції, Іспанії, Британії, Німеччині постійно засновувалися спочатку корпорації монархів, згодом інститути професійних науковців і перекладачів, університетські кафедри, дослідницькі центри, котрі наполегливо працювали на якнайповніше засвоєння античної спадщини. Усі великі національні культури й ті, що хотіли бути великими, ніби змагалися між собою в тому, аби здійснити переклад і видання ще одного твору маловідомого античного автора, описати якесь малознане явище античної культури, протлумачити якийсь силогізм античного мудреця.

Зрозуміло, що культури бездержавних і поруйнованих народів, до яких належить і українська, не мали змоги так повноцінно і широко засвоювати античну спадщину. Це й було однією з малоусвідомлюваних причин їхнього відставання. Водночас кожен здобуток у сфері антикознавства ставав для цих культур вагомим кроком,

коштовним каменем естетичного й духовного зростання. Ставав тим “перлом многоцінним”, як висловився давній український автор, котре висвітлювало нові культурні шляхи.

Сьогодні в Україні не кожен університет може похвалитися добрим фахівцем-професором з Античності, тобто знавцем

грецької і латинської мов і літератур. На жаль, не спромоглася наша нація на спеціальний центр дослідження античної культури, де б систематично здійснювалися переклади й видання античних пам'яток. У структурі Академії наук України також нема окремого відділу з вивчення античних мов і літератур. Переважно всі поступові кроки в цій сфері здійснюються науковцями-ентузіастами, поодинокими майстрами перекладу, закоханими у красу античного слова...

Цьогоріч таким вагомим кроком у поступі українського антикознавства стала поява "Лексикону античної словесності" за редакцією дрогобицьких філологів Мирона Борецького і Василя Зварича. Так Дрогобич засвітився на культурній карті України як, хоч і невеличкий, але все-таки центр антикознавства. У словнику зібрано за принципами енциклопедії відомості про всіх відомих давньогрецьких і давньоримських письменників, про головних філософів, істориків, богословів, про жанри і форми античної літератури, її окремі знакові твори тощо. Як твердять редактори, український "Лексикон античної словесності" вийшов більшим і повнішим, аніж аналогічні російське й польське видання. Цей аспект перетворює дрогобицький словник на винятково значущу подію. Текст довідника доповнює масштабна і скрупульозна бібліографія перекладів і переспівів творів давньогрецьких і давньоримських письменників українською мовою, яку уклав доцент кафедри світової літератури Дрогобицького педагогічного університету ім. І. Франка В. Зварич. До того ж науковець залучив до своєї бібліографії відомості про перші українські переклади класиків ще від другої половини ХІХ ст. і дав завершену картину цієї теми.

Відзначимо добре поліграфічне виконання книжки, зручний і виразний шрифт друку, ґрунтовну пропедевтичну передмову професора М. Борецького, який, на превеликий жаль, не дожив до виходу у світ свого улюбленого дітища. Задум створити український варіант антикознавчого словника з'явився у дрогобицького науковця в останні роки

життя, які він проводив через хворобу вже як пенсіонер-емерит. Мирон Іванович запросив до співпраці над енциклопедією відомих в Україні класичних філологів і перекладачів із Києва та Львова: В. Маслюка, Й. Кобіва, А. Содомору, Ю. Цимбалюка, В. Литвинова, Марію Кашубу, Дзвінку Коваль. Участь у проєкті взяли дрогобицькі науковці В. Зварич, О. Петречко, Д. Кузик, Наталя Маршалок, Л. Борецький, І. Набитович, І. Розлуцький, І. Матковський, а також науковці з інших університетів України. Відтак робота над словником послужила до сплеску активності антикознавства. Усього було підготовлено майже 1000 статей-гасел до лексикону. У підсумку українська культура отримала продумане, різнобічне, фахово підготовлене енциклопедичне видання про античну словесність на рівні світових наукових стандартів.

Тут варто сказати кілька слів про Мирона Борецького – головного натхненника, організатора й концептуаліста видання. Він уродженець села Дроговиж Миколаївського району Львівської області. Закінчив відділ класичної філології у Львівському університеті. Захистив кандидатську дисертацію про байки римського поета Валерія Бабрія у Тбілісі, де існувала одна із чотирьох класичних наукових шкіл у СРСР, інші були в Москві, Ленінграді (Петербурзі) і Львові. Протягом 1964–1983 рр. викладав зарубіжну літературу у Черкаському педагогічному інституті. Тоді почав перекладати й досліджувати поезію давньоримських авторів – Авіана, Бабрія, Федре, Катула, Горація, Вергілія, Проперція, Марціала, друкуючись в авторитетних наукових журналах. Від 1983 р. працював у Дрогобицькому педагогічному університеті ім. І. Франка на кафедрі світової літератури. Від 1993 р. очолив цю кафедру. Учений взявся за активну організаторську й методичну працю й невдовзі перетворив кафедру світової літератури Дрогобицького педагогічного університету на продуктивний та авторитетний центр у своїй галузі. Відомий усій Україні М. Борецький підготував кілька читанок і підручників для польськомовних шкіл, був співавтором кількох всеукраїнських програм курсу "Зарубіжна література"

і “Література народів світу”. У 1995 р. уклав хрестоматію “Антична література”, яка витримала кілька видань. Став членом Науково-методичної комісії із зарубіжної літератури при Міністерстві освіти і науки України, віце-президентом Української асоціації викладачів зарубіжної літератури; був членом редколегії журналів “Всесвітня література в середніх закладах України” і “Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літератури”. Дослідник друкувався у провідних українських методичних журналах.

Під керівництвом М. Борецького у Дрогобичі було організовано вісім наукових конференцій про російську літературу Срібного віку. Значною подією для кафедри стала колективна робота над підручником “Зарубіжна література для 11 класу”, який був відзначений як новаторський і був виданий російською мовою для російськомовних шкіл, витримав кілька видань. До цього підручника М. Борецький написав розділи про Драйзера, Рильке, Джойса, Кафку, Тувіма, Орвела, Елюара, Сендберґа, Мілоша. Паралельно він активно перекладав із польської літератури твори Міцкевича і Лободовського. Дрогобицький науковець чи не першим в Україні так масштабно висвітлив творчість Юзефа Лободовського – раніше маловідомого польського поета, який дуже багато писав про Україну й захоплювався українською культурою, – у виданні його збірки поезій “Пісня про Україну” (Львів, 1996). Робота над перекладами середньовічних поетів-вагантів була одним із найбільших захоплень майстра. На жаль, за життя він побачив ці переклади тільки в журнальному варіанті, книжкою вони вийшли після його смерті у львівському видавництві “Світ” 2008 р.

У 1990-ті рр. М. Борецький почав перекладати складні поезії німецького автора Р.-М. Рильке, які ввійшли до великого 2-томного видання творів письменника (Тернопіль, 2007). Продовжував перекладати з російської літератури лірику О. Пушкіна, А. Белого, В. Соловйова, Н. Гумільова, О. Блока, Д. Мережковського, К. Бальмонта, Б. Пастернака, Б. Окуджави та ін. 2004 р.

побачила світ збірка “Античний роман” у серії “Бібліотека античної літератури” (Дрогобич, 2004), яку упорядкував і написав передмову про давньогрецьких авторів Лонґа і Харитона М. Борецький.

Зазначимо, що переклади Мирона Борецького виконані вельми сумлінно, з відчуттям динаміки чужих мов, з гарною лексичною і словотвірною гамою передачі семантичних нюансів. Безсумнівно, вони, як і методичні ідеї вченого про викладання світової літератури, зосібна античної літератури, увійдуть до золотого фонду української культури.

Насамкінець висловимо кілька критичних думок про видання з тим, що, можливо, наші спостереження й оцінки виявляться корисними при цілком можливому перевиданні цього надзвичайно цінного “Лексикону”. Передусім редактори мали б відважитися на повернення до традиційного транскрибування іншомовних слів в українській мові, яке було брутально знищене у радянські часи. Це особливо важливо зробити у словнику про класичні літератури, бо вони, як ми розуміємо, закладають основні матриці, зокрема звукові, кожної національної культури. Тобто варто було б писати *Еліян* замість *Еліан*, *Андріян* замість *Андріан* тощо. Чому? Бо таке графічне позначення фонетичних особливостей існує в більшості слов'янських мов і це відображає культурну традицію сприйняття античних текстів, зберігає евфонію, тобто милозвучність, плавність української вимови. Згідно з “правилом дев'ятки” у таких словах, як *Коринф*, *Атисфен*, *Цицерон* пишеться саме “и”, а не “і”: *Корінф*, *Антисфен*, *Цицерон*. Згідно із законами української вимови при транскрипції іншомовних слів можна уникати подвоєння приголосних, як це відбувається, знову ж таки, у більшості слов'янських мов: *Аристип*, а не *Арістіпп*; *Месала*, а не *Мессала*; *Еній*, а не *Енній* і т. ін. Виняток, як вимагають авторитетні мовознавці і перекладачі, можна робити для збереження подвоєння звуку “л”, що відображає українську специфіку. Не треба боятися цих “реконструкцій”, адже повне повернення до традиційного правопису –

це об'єктивна закономірність, органічне занурення української культури і мови у свою природну ауру.

У гаслах про античних філософів варто було б більший наголос зробити на їхньому впливі на естетичне мислення епохи. Водночас словник можна б розширити більшою кількістю культурологічних та естетичних понять і термінів, поясненнями важливих культурних об'єктів і факторів, які вплинули на розвиток античної словесності. Скажімо, у "Лексиконі" нема гасел про Александрійську бібліотеку, Лікей, містерії і т. ін.

У кінці словника чи на початку мав би бути поданий список усіх авторів гасел до нього, з поданням кожного, бо інакше незрозуміло, що за люди взяли участь у проекті.

Слабкою виявилася і робота художнього редактора (напевне, це Олександра Гейдека, бо в самій книжці не зазначено автора цієї частини): чомусь використано як художню заставку до всіх 24-ох розділів

основного тексту два однакові колажі зі зразків античної архітектури, що робить стилістику книжки дещо монотонною і блідою. Адже ж багатство античної архітектури і скульптури сьогодні, при всіх можливостях пошуку в Інтернеті й комп'ютерної графіки, уможлиблює перетворити художнє оформлення такої книжки у справжній феєрверк форм і краси!

Попри висловлені зауваження дрогобицьке видання справляє вельми позитивне враження своїм суворим академізмом, охайністю і якістю редакторської роботи та друкарською досконалістю. Можна із приємністю привітати творчий колектив проекту як і всю культурну громаду України із всенаціональним здобутком. Це гідний "пам'ятник нерукотворний" сумлінному вченому і працівникові на ниві національної культури Миронові Борецькому – філологу, перекладачеві, педагогові!

Отримано 23 січня 2015 р.

*Олег Баган
м. Дрогобич*

